

Додаток
до Постанови Верховної Ради України

ЗВІТ

Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих порушень законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаних з неповерненням валютної виручки в Україну

Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 12 березня 2025 року № 4302-ІХ утворено Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих порушень законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаних з неповерненням валютної виручки в Україну (далі – Комісія).

Головою Комісії обрано народного депутата України Заблоцького Мар'яна Богдановича (депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «СЛУГА НАРОДУ»), заступником голови Комісії – народного депутата України Цабалю Володимиром Володимировичем (депутатська фракція Політичної Партії «ГОЛОС»).

До складу Комісії обрано таких народних депутатів України:

Богданець Андрій Володимирович – депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «СЛУГА НАРОДУ»;

Бунін Сергій Валерійович – депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «СЛУГА НАРОДУ»;

Герус Андрій Михайлович – депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «СЛУГА НАРОДУ»;

Жупанин Андрій Вікторович – депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «СЛУГА НАРОДУ»;

Колтунович Олександр Сергійович – депутатська група «Платформа за життя та мир»;

Леонов Олексій Олександрович – депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «СЛУГА НАРОДУ»;

Лукашев Олександр Анатолійович – депутатська група «Відновлення України»;

Приходько Борис Вікторович – депутатська група «ДОВІРА»;

Соломчук Дмитро Вікторович – депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «СЛУГА НАРОДУ»;

Тарута Сергій Олексійович – депутатська фракція політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»;

Чорноморов Артем Олегович – депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «СЛУГА НАРОДУ»;

Южаніна Ніна Петрівна – депутатська фракція ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ЄВРОПЕЙСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ».

На першому установчому засіданні Комісії шляхом відкритого голосування секретарем Комісії одностайно обрано народного депутата України Приходька Бориса Вікторовича (депутатська група «ДОВІРА»).

Звіт про роботу Комісії сформовано з урахуванням специфіки діяльності Комісії, зокрема її основних завдань, реалізація яких передбачає доступ до документів, що містять службову інформацію.

ДІЯЛЬНІСТЬ КОМІСІЇ

Для реалізації основних завдань, визначених Постановою від 12 березня 2025 року № 4302-ІХ Комісія неодноразово користувалася правом, передбаченим пунктом 1 частини першої статті 12 Закону України "Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України", зокрема правом на отримання необхідних для здійснення своєї діяльності інформації, документів, матеріалів та інших відомостей, що стосуються предмета розслідування.

У межах своїх повноважень Комісія направила значну кількість офіційних запитів до Державної податкової служби України. З метою здійснення контрольної функції та перевірки обставин, що можуть свідчити про порушення податкового та валютного законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності, було направлено запити з проханням надати інформацію щодо:

1) реєстрації податкових накладних за операціями з окремими групами товарів відповідно до кодів Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД);

2) обсягів валютної виручки, строк повернення якої в Україну прострочено, в розрізі суб'єктів господарювання;

3) наявності податкового забезпечення та обсягів експорту окремих компаній, зокрема ТОВ "АЛТЕКС ГРУПП" (код ЄДРПОУ 38551197);

4) сум заборгованості у розрізі суб'єктів господарювання, які здійснили операції з експорту та імпорту товарів;

5) кількості податкових перевірок у розрізі суб'єктів господарювання із зазначенням виявлених порушень щодо кожного з них, відсоткового співвідношення порушень до загальної кількості перевірок, а також

розрахунку витрат коштів державного бюджету та інших ресурсів, пов'язаних з їх проведенням;

б) суб'єктів господарювання аграрного сектору (юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців), зокрема реєстраційних та ідентифікаційних даних, географічної прив'язки, показників господарської діяльності та деталізації земельного банку.

Крім того, у межах здійснення контрольної функції Комісія направила запити до Державної митної служби України з метою отримання інформації про здійснення митних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності щодо:

1) операцій з товарами, що класифікуються за товарними позиціями 0713, 1001, 1003, 1005, 1201, 1205, 1206, 1507, 1512, 1514, 1701, 2304, 2306, 3501, 3502, 3503, 3504, 3505 згідно з УКТ ЗЕД за період з 2022 року по теперішній час;

2) алгоритмів дій митних органів, спрямованих на виявлення фактів та запобігання неповерненню валютної виручки в Україну, протидію виведенню валютних цінностей за межі митної території України, а також механізмів взаємодії з Державною податковою службою України, Національним банком України та іншими державними органами;

3) використання інструментів автоматизованого ризик-менеджменту під час митного оформлення товарів;

4) кількості зафіксованих порушень за 2022–2024 роки, зокрема випадків експорту без своєчасної оплати, без відкритих валютних рахунків, а також відомостей про відкриття кримінальних проваджень щодо виявлених правопорушень;

5) результатів службових розслідувань і перевірок дій або бездіяльності посадових осіб митниць, які могли сприяти ухиленню від повернення валютної виручки в Україну.

Для забезпечення повноти інформації та всебічного аналізу питань, пов'язаних з порушеннями валютного законодавства, Комісія направила запит до Національного банку України з проханням надати інформацію про обсяги неповернення валютної виручки в Україну або повернення з порушенням встановлених законодавством строків.

Направлення запитів для отримання інформації здійснювалося станом на кінець кожного місяця за період з 2022 року по теперішній час у розрізі суб'єктів господарювання та кодів товарів за УКТ ЗЕД.

Комісія направила запити до Бюро економічної безпеки України щодо надання інформації про результати виявлення та розслідування фактів порушень у сфері валютного контролю, зокрема щодо:

- 1) неповернення валютної виручки в Україну після здійснення експортних операцій;
- 2) ухилення від оподаткування шляхом виведення валютних коштів за кордон;
- 3) фіктивного експорту з використанням підприємств з ознаками ризиковості;
- 4) зловживання отриманням сертифікатів про форс-мажорні обставини чи використання підроблених документів для уникнення відповідальності.

Крім того, було направлено запити щодо надання статистичної інформації за 2022–2024 роки про кількість відкритих кримінальних проваджень, суми встановлених збитків, а також кількість осіб, яким повідомлено про підозру або стосовно яких обвинувальні акти скеровано до суду.

Комісія також зверталася з проханням надати інформацію про взаємодію Бюро економічної безпеки України з Державною митною службою України, Державною податковою службою України, Національним банком України та іншими державними органами в частині протидії незаконному виведенню валютних коштів.

Зважаючи на важливість теми, було направлено запити щодо надання інформації про основні заходи економічної безпеки, впроваджені Бюро економічної безпеки України, спрямовані на мінімізацію втрат державного бюджету та запобігання незаконним валютним операціям.

З огляду на повноваження спеціальних підрозділів Національної поліції України, визначені статтями 5 і 6 Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", Комісія направила запит до Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України з проханням надати інформацію щодо:

- 1) виявлених фактів створення організованих злочинних угруповань, учасники яких діяли з метою ухилення від валютного контролю;
- 2) фіктивного експорту, за яким не здійснювалося повернення валютної виручки в Україну;
- 3) можливих корупційних зв'язків посадових осіб, які могли сприяти зазначеній діяльності.

Крім того, було направлено запити і щодо надання статистичної інформації за 2022–2024 роки про:

- 1) кількість відкритих кримінальних проваджень за фактами організованої економічної злочинності у сфері зовнішньоекономічної діяльності;

2) обсяги неповерненої валютної виручки, зафіксовані в межах відповідних проваджень;

3) виявлені конвертаційні центри та бенефіціарів, причетних до злочинних схем.

Окремо Комісія зверталася з проханням надати інформацію про взаємодію Національної поліції України з іншими державними органами, зокрема з Бюро економічної безпеки України, Службою безпеки України, Національним банком України, Державною податковою службою України, а також про наявність міжвідомчих груп та координаційних механізмів, спрямованих на запобігання незаконному виведенню капіталу за кордон.

Оскільки зазначені правопорушення можуть свідчити про діяльність організованих злочинних угруповань, які використовують фіктивні підприємства, транзитні структури та офшорні компанії для виведення валютних цінностей за межі України, Комісія направила запит до Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України з проханням надати інформацію щодо:

1) виявлених фактів створення організованих злочинних угруповань, учасники яких діють з метою ухилення від валютного контролю;

2) випадків фіктивного експорту товарів, за якими не здійснювалося повернення валютної виручки на розрахункові рахунки в уповноважених банках;

3) можливих корупційних зв'язків посадових осіб, які могли сприяти такій злочинній діяльності.

Крім того, направлено запити щодо надання статистичної інформації за 2022–2024 роки про:

1) кількість відкритих кримінальних проваджень у сфері організованої економічної злочинності, пов'язаної із зовнішньоекономічною діяльністю;

2) обсяги неповерненої валютної виручки, зафіксовані в межах відповідних проваджень;

3) виявлені конвертаційні центри та про бенефіціарів, причетних до злочинних схем.

Комісія також зверталась з проханням надати інформацію про взаємодію Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України з органами та підрозділами Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України, Національного банку України, Державної податкової служби України, а також про наявність міжвідомчих груп і координацію заходів з протидії незаконному виведенню капіталу за кордон.

Враховуючи наявність ознак системного виведення валютних коштів за межі України із застосуванням механізмів фіктивного експорту товарів

шляхом неповернення валютної виручки, Комісія направила запит до Державної служби фінансового моніторингу України щодо надання інформації про підозрілі фінансові операції, виявлені протягом 2022–2024 років, зокрема про:

- 1) зовнішньоекономічні операції з експорту товарів (продукції) за якими не здійснювалося повернення валютної виручки в Україну;
- 2) операції з ознаками штучного заниження контрактної вартості, дроблення платежів, залучення фіктивних нерезидентів;
- 3) операції з виведення коштів у юрисдикції з високим рівнем ризику та юрисдикції, до яких застосовано заходи посиленого моніторингу, та юрисдикції, що не виконують рекомендації міжнародних міжурядових органів за переліками FATF.

Крім того, було направлено запити з метою надання статистичної інформації щодо кількості повідомлень про операції з ознаками легалізації доходів суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які інформували про такі випадки, та про направлення матеріалів до правоохоронних органів.

Комісія провела аналіз причетності пов'язаних осіб до формування типових схем операцій з високим рівнем ризику, а також фактів використання підставних українських експортерів, які припиняють діяльність без повернення валютної виручки.

Окремо Комісія зверталася з проханням надати інформацію про міжнародну співпрацю Державної служби фінансового моніторингу України, зокрема про іноземні запити щодо транзакцій українських експортерів.

Комісія направила запит до Міністерства економіки України з метою отримання інформації про суб'єктів господарювання, які у період з 2022 року по теперішній час зверталися до Міністерства економіки України із заявою про продовження строку повернення валютної виручки в Україну, зокрема про:

- 1) перелік таких суб'єктів господарювання;
- 2) суми валютної виручки, зазначені у відповідних заявах;
- 3) ухвалені Міністерством економіки України рішення (позитивні або негативні) за результатами розгляду таких заяв.

За результатами направлених Комісією запитів отримано та опрацьовано велику кількість відповідей, частина з яких містить інформацію з грифом "ДСК" і супроводжується значним обсягом документальних матеріалів.

У процесі здійснення своєї діяльності Комісія також використовувала інформацію, отриману її членами під час реалізації депутатських

повноважень. Зокрема, було направлено звернення народних депутатів України – членів Комісії до Міністерства економіки України, Національного банку України та Бюро економічної безпеки України. Під час робочих зустрічей з представниками Бюро економічної безпеки України обговорено проблематику неповернення валютної виручки в Україну.

На основі отриманої інформації Комісією встановлено, що неповернення валютної виручки створює низку істотних ризиків для національної економіки України: відплив капіталу, девальваційний тиск на національну валюту, зменшення податкових надходжень, тінізація економіки, легалізація доходів сумнівного походження. Законодавством України встановлено граничний строк для розрахунків за експортно-імпортними операціями, що регулюється постановою Національного банку України. На сьогодні цей строк становить 180 днів. Водночас закон надає можливість для подовження такого строку або зупинення його перебігу, зокрема у разі настання обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин) або звернення з позовом до суду. У 2022–2024 роках за отриманням висновку про подовження такого строку звернулися понад 1200 суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Комісією встановлено наявність фактів використання формально законних механізмів уникнення відповідальності і поширених відверто протиправних схем, зокрема, виведення коштів через фіктивних експортерів, які після здійснення операції припиняють свою діяльність, або «технічних» імпортерів, які користуються пільговим режимом оподаткування. Крім того, виявлено, що законодавством не передбачено кримінальну відповідальність за неповернення валютної виручки, а санкції до нерезидентів за такі порушення наразі не застосовуються.

Позитивним кроком стало запровадження з 1 грудня 2024 року режиму експортного забезпечення (постанова Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2024 року № 1261), що передбачає ряд вимог до експортерів аграрної продукції, включаючи обов'язкову реєстрацію як платника податку на додану вартість, дотримання мінімальних експортних цін і наявність зареєстрованої податкової накладної.

Таким чином, проблема неповернення валютної виручки має нормативно-правові і організаційні чинники, що потребують подальшого системного врегулювання та посилення державного контролю.

З урахуванням інформації, отриманої від центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, Національного банку України, Державної митної служби України, Державної податкової служби України,

встановлених та зафіксованих фактів неповернення валютної виручки в Україну Комісія досягла таких результатів та дійшла висновків.

РЕЗУЛЬТАТИ

За результатами офіційних запитів до державних органів Комісією встановлено наявність системних порушень валютного та податкового законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності, зокрема:

- 1) масове неповернення валютної виручки у встановлений строк;
- 2) здійснення фіктивного експорту товарів за участю підприємств з ознаками ризиковості;
- 3) виведення коштів через використання офшорних та транзитних схем, у тому числі із залученням підконтрольних нерезидентів;
- 4) відсутність належної координації між органами, що здійснюють валютний та митний контроль.

Обсяг порушень у сфері повернення валютної виручки перевищує 8 мільярдів доларів США, при цьому найбільша частка припадає на аграрну продукцію. Існують також необґрунтовані та економічно не існуючі порушення повернення валютної виручки під час здійснення операцій з імпорту природного газу, що вимагає вдосконалення валютного регулювання.

У липні 2025 року було здійснено спробу експорту сої "у митному режимі переробки", що дало можливість уникнути створення експортного забезпечення. Державна митна служба України повідомила, що за результатами розгляду звернення Комісії існування механізмів такої схеми було зупинено та розпочато відповідну службу перевірки.

Окремою проблемою є некоректність здійснення повідомлень про можливе порушення валютного законодавства, зокрема при імпорті природного газу, внаслідок недосконалого валютного регулювання. Це зумовило необхідність ініціювання та проведення значної кількості податкових перевірок Державною податковою службою України та призвело до зупинення закачування газу приватними трейдерами до українських газосховищ, що, як наслідок, дестабілізувало енергетичну безпеку України, а також призвело до зайвих витрат коштів державного бюджету та коштів Акціонерного товариства "Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України" на закупівлю природного газу і на проведення непотрібних податкових перевірок.

Феномен "сірого експорту" має комплексні негативні наслідки, зокрема, втрата валютної виручки, сприяння девальвації гривні, недофінансування оборонного сектору, втрати державного бюджету через

несплату податку на додану вартість, перенавантаження дорожньої інфраструктури нелегальним транспортом, порушення умов конкурентного середовища.

У разі забезпечення належного повернення валютної виручки Україна могла б значно зменшити залежність від зовнішніх кредитів, зокрема Міжнародного валютного фонду, та уникнути втрат державного бюджету на десятки мільярдів гривень.

ВИСНОВКИ

Проблема неповернення валютної виручки та фіктивного експорту має системний характер і є однією з ключових загроз фінансовій стабільності та економічній безпеці України.

Особливої актуальності зазначена проблема набула в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, коли кожна валютна одиниця, не інтегрована в національну економіку, послаблює фінансову, оборонну та економічну стійкість держави.

Загальна сума операцій щодо неповернення валютної виручки становить понад 8 мільярдів доларів США. Особливо негативний ефект від них стався на аграрному ринку та ринку природного газу.

Недосконале регулювання, зокрема щодо обліку валютних операцій з імпорту природного газу, призвело до негативних наслідків для енергетичної безпеки України та зайвих втрат коштів державного бюджету та коштів Акціонерного товариства "Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України".

Комісія рекомендує посилити законодавчі та удосконалити практичні правові механізми контролю за поверненням валютної виручки, зокрема шляхом запровадження чітких критеріїв для суб'єктів експорту та застосування жорстких санкцій за їх порушення. Позитивними кроками в цьому питанні є запровадження механізму депонування коштів під час здійснення операцій з аграрного експорту. Однак, злочинними організованими угрупованнями було знайдено нові механізми обходу встановлених обмежень шляхом використання фіктивних давальницьких схем під час здійснення операцій з експорту сої.

Комісія в межах своїх повноважень залучила Дослідницьку службу Верховної Ради України¹ для підготовки аналітичної записки з

---

¹ Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо закордонного досвіду правового регулювання державного контролю за поверненням валютної виручки та запобігання незаконному виведенню капіталу від 27.08.2025 № 22/17-2025/198255 підготовлена Дослідницькою службою Верховної Ради України.

порівняльного законодавства, в якій зазначається інформація про практики держав – членів Європейського Союзу щодо контролю за поверненням валютної виручки; законодавчо визначені механізми запобігання незаконному виведенню капіталу за кордон; міжнародне співробітництво у сфері протидії порушенням у зовнішньоекономічній діяльності; врегулювання юридичної відповідальності за такі правопорушення; конкретні рекомендації щодо удосконалення національного законодавства з урахуванням досвіду іноземних держав.

ПРОПОЗИЦІЇ

Зважаючи на те, що Комісія під час здійснення своєї діяльності всебічно і результативно дослідила практично всі питання, віднесені до її основних завдань, визначених Постановою Верховної Ради України від 12 березня 2025 року № 4302-ІХ "Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих порушень законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаних з неповерненням валютної виручки в Україну", вважаємо за необхідне:

1. Верховній Раді України звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих порушень законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаних з неповерненням валютної виручки в Україну взяти до відома.

2. Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих порушень законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаних з неповерненням валютної виручки в Україну опублікувати в газеті "Голос України" та оприлюднити на офіційному веб-сайті Верховної Ради України.

3. Припинити повноваження Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих порушень законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаних з неповерненням валютної виручки в Україну.

*Звіт із результатами, висновками та пропозиціями
розглянуто та затверджено голосуванням на засіданні
Тимчасової слідчої комісії 11 березня 2026 року (протокол № 5)*

Народні депутати України – члени Тимчасової слідчої комісії

